

NÚMERO

5

MES DESEMBRE

ANY 2011

REVISTA DIGITAL

COORDINADORA ENTITATS PEDRA SECA

CEPS

- *Recull de notícies i activitats*

- *Ressenya de llibres*

- *Foto antiga*

EDITORIAL

EDITORIAL

Si tinguèssim de fer un balanç de l'any en curs, envers la cultura de la *pedra seca*, es podria dir que ha estat força positiu. Això s'ha pogut veure amb la vitalitat que es va viure la celebració de la darrera Trobada de Vilafranca. Èxit de participació i d'organització, que des d'aquí volem recordar. La *pedra seca* està viva, és un patrimoni que vertebrava el territori.

Vivim però, moments difícils, la situació econòmica actual ha provocat retallades considerables per part de l'administració envers el patrimoni cultural de la *pedra seca*. Hem vist com tallers ocupacionals quedaven anul·lats per falta de subvencions i les inversions en restauració d'aquests elements arquitectònics quedaven arraconats a la mínima expressió.

Ens esperen moments difícils, però, cal no defallir i continuar treballant pel que considerem un patrimoni cultural de primer ordre: la *pedra seca* i perquè aquest sigui declarat patrimoni de la humanitat. Aquest és el principal repte de la CEPS, fer possible la seva declaració.

FOTO PORTADA:
Vilafranca (els Ports de Morella)

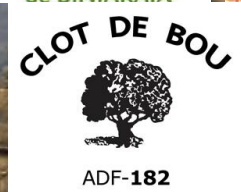
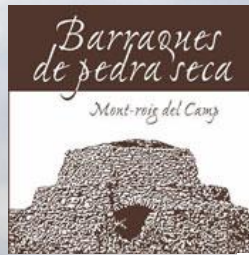
CONTRAPORTADA:
Mur de Vilafranca

© Fotos Jaume Plans

BUTLLETÍ N° 5 - desembre 2011
EDITA CEPS
coordinadora@lamalla.net

MEMBRES DE LA CEPS

Fundació el Solà (La Fatarella) / Centre Excursionista de Catalunya (Barcelona) / Centre d'Estudis del Bages / Can Quintana (Torroella de Montgrí) / Grup d'estudi i recerca del patrimoni (Villalba dels Arcs) / Centre-miró grup barracaire (Mont-roig del Camp) / Amics de Rellinars / Centre Excursionista de Vallirana / Associació Cultural Grèvol (Vistabella del Maestrat) / Centre Excursionista de Castellar / Comissió del medi Rural del Consell Municipal de Sostenibilitat (Torredembarra) / Grup Barraquer El Drac Verd (Sitges) / Consorci Promoció Turística de las Valls del Montcau / El Forn de la Calç (Calders) / Amics del Barranc de Biniaraix (Mallorca) / Amics de l'Arquitectura Popular (Lleida) / Aladrell (Ribera del Sió i Urgell) / ADF Clot de Bou (La Bisbal del Penedès)

La "Coordinadora d'Entitats per la Pedra Seca" és un grup multidisciplinari sense ànim de lucre que aplega entitats, associacions i col·lectius de caire divers amb l'objectiu de difondre, coordinar, intercanviar i vetllar pel patrimoni cultural de la *pedra seca* català.

Els fins d'aquesta coordinadora s'inspiren de la "Declaració de Torroella de Montgrí" (2004), en la qual es van marcar unes directrius específiques.

La "Coordinadora d'Entitats per la Pedra Seca" vol esdevenir una eina que ajudi a promoure els valors naturals i culturals del paisatge en *pedra seca*. Per això la Coordinadora ajudarà a fomentar i coordinar les diferents iniciatives que desenvolupen les entitats i organismes a favor de la defensa i salvaguarda del patrimoni de pedra en sec, i si s'escau, també d'altres elements constituents de l'arquitectura tradicional agrícola. Es donarà suport a les accions proposades per les diferents entitats que ho sol·licitin.

La Coordinadora podrà establir propostes i orientacions per homogeneïtzar els treballs d'investigació, estudi, difusió, conservació i protecció de les construccions existents en *pedra seca*.

En aquest sentit, si cal la Coordinadora actuarà com a portaveu davant de les diferents administracions, ens o esdeveniments, de les entitats adherides a la Coordinadora.

Un altre dels aspectes en els quals vol incidir la Coordinadora és en l'establiment d'un marc de referència per a la celebració de les diverses "Trobades d'estudi per a la preservació del Patrimoni en *Pedra Seca* als Països Catalans", col·laborar, orientar i assessorar a l'entitat responsable de l'organització.

Per contactar amb nosaltres: coordinadora@lamalla.net

RECULL DE NOTÍCIES I ACTIVITATS DIVERSES

Es reinstal·la la barraca de vinya a tocar del recinte emmurallat del parc arqueològic d'Olèrdola

Un notable exemple d'arquitectura en *pedra seca*

Les barraques de vinya són construccions d'arquitectura tradicional

que trobem a bona part del territori català i en especial a la zona compresa entre el Penedès i camp de

Tarragona. Estan relacionades amb les feines agrícoles i són molt comuns a tota la Mediterrània.

Situada prop de l'antiga cruïlla d'accés al recinte, al peu de la carretera que puja al castell, la barraca estava afectada plenament pel nou traçat de desdoblament de la C-15 i s'havia començat a enrunar. La barraca, declarada Bé Patrimonial Protegit pel l'Ajuntament d'Olèrdola l'any 2005, va haver de ser desmuntada per la construcció de la nova carretera.

Les obres de reinstal·lació de la barraca d'Olèrdola, que van començar dilluns 26 de setembre, són dutes a terme per una empresa especialitzada en el treball de pedra en seca de La Fatarella i assumides per l'empresa Dragados, adjudicatària de les obres de desdoblament de la C-15. L'Ajuntament d'Olèrdola i la seu d'Olèrdola del Museu d'Arqueologia de Catalunya han col·laborat estretament per poder finalment recuperar la construcció, que serà instal·lada a l'exterior del recinte emmurallat del castell d'Olèrdola.

Font : <http://www.mac.cat/Prensa/Noticies/Es-reinstal-la-barraca-de-vinya-a-tocar-del-recinte-emmurallat-del-parc-arqueologic-d-Olerdola>

Nova estructura de pedra seca

(01/09/2011)

Des de fa un temps han sorgit arreu del país un nombre d'associacions que amb un seguit d'activitats, com exposicions, publicacions i tallers de reconstrucció, han donat a conèixer i han tret de l'anonimat el llegat que ens han deixat els nostres avis, treballadors incansables del camp, pagesos i margeters. Hem refereixo a les modestes estructures construïdes tant sols amb la pedra extreta dels conreus, les anomenem barraques de *pedra seca*.

Amb aquest degoteig de reivindicativa informació s'ha aconseguit, que cada vegada se'n destrueixin menys, fins el punt de veure'n ressorgir alguna de nova planta.

Us aporto el testimoni gràfic de la barraca de pedra seca, de més recent construcció, que jo en tingui notícia, al Penedès.

Es tracta de dues estructures de planta quadrada, adossades pel vèrtex, cadascuna amb el portal d'arc de mig punt, amb plançons de lliris blaus a la coberta. La seva ubicació és en una nova rotonda, a la carretera d'accés al polígon de les Planes a la Bisbal del Penedès.

Josep Vallès Campanera

RECONSTRUCCIÓ

BARRACA D'OLÈRDOLA

**RECONSTRUCCIÓ
BARRACA D'OLÈRDOLA**
Fotos: *Museu d'Arqueologia de Catalunya-
Olèrdola*

Barraca d'Olèrdola

Calendari 2012. Construccions rurals i elements de pedra del terme de l'Arboç

Construccions rurals i elements de pedra del terme de l'Arboç

Els nostres marges

10é aniversari de Consell Municipal per la Sostenibilitat de Torredembarra. (26/11/2011)

45 persones van participar-hi on s'hi van poder veure diferents treballs de restauració fetes per la comissió . Fotos Dori.

PLA D'INSERCIÓ LABORAL DE DONES D'ALTAFULLA.

Fotos EIN

PLA D'INSERCIÓ LABORAL DE DONES D'ALTAFULLA. Fotos EIN

L'obra d'un gegant, arquitectura de pedra seca a Mallorca

El Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí va projectar el passat 16 de desembre el documental L'obra d'un gegant, que reflexiona sobre l'arquitectura de pedra seca a l'illa de Mallorca, sobretot a la part de la serra de Tramuntana. Intervindran en la presentació i posterior col·loqui el director, Antoni Mir, un dels protagonistes de l'obra, el margener Lluç Mir, i el director de la Fundació Lluís Carulla, Carles Duarte.

L'obra d'un gegant documenta les construccions, la tradició i la importància de la pedra en sec a Mallorca, que compta amb més de 19.000 kilòmetres lineals de marges. Seguint la feina del margener Lluç Mir, germà del director, es descobreix aquest ofici secular, de tradició mil·lenària, que ha convertit una terra erma com la serra de Tramuntana mallorquina, en un mosaic de camps de conreu i terrasses. Ens mostra l'esforç de segles i segles de petits constructors per transformar, en sintonia amb la natura, les pendents en plans i les terres seques i pedregoses en camps de conreu. Una construcció que als ulls d'un nen pot semblar realment obra d'un gegant, però que amaga més aviat una feina titànica, lenta i continuada, de formigues.

El documental, a part de situar-nos en el paisatge cultural de la serra de Tramuntana pren caràcter d'actualitat per dos motius. Per un costat la recent declaració per part de la UNESCO de la serra com a Patrimoni de la Humanitat, que es va produir el mes de juny passat. D'una altra banda més tràgica, per l'accelerat deteriorament que pateixen els marges, degut a l'abandonament del camp, la desaparició d'oficis tradicionals, l'especulació urbanística i la massificació de la serra, que posa en perill la pervivència d'aquest paisatge. Com explica el mateix Antoni Mir "quan una marjada cau a causa de les correnties d'aigua, totes les que vénen a continuació també cauen. Les conseqüències més directes són la desertificació del sòl i la pèrdua d'un patrimoni únic i d'un valor històric i paisatgístic insubstituïble".

L'obra es mou entre la feina d'en Lluç i d'altres margeners i el testimoni de personatges

rellevants i d'especialistes científics que tenen relació amb l'illa i que fan ressonar un crit d'alerta sobre l'estat de la qüestió. L'actor Michael Douglas, que resideix una part de l'any a Valldemossa, narra el documental i dona també la seva versió sobre el problema. El mateix fan el compositor musical Andrew Lloyd Webber, que té casa a Deià, i l'arquitecte de la Sagrada Família, Jordi Bonet que, des que era petit, ha tingut una casa de pedra al llogaret de Llucalcari.

Restauració dels portells (marges caiguts) a la partida dels Segurets de la Fatarella (marges de davant del Casal)

Del 28 de gener al 24 de març de 2012
Aprèn a fer i refer marges amb pedra en sec, una professió del passat amb futur

CURS DE FORMACIÓ DE TREBALL AMB PEDRA EN SEC

**RESTAURACIÓ
DELS PORTELLS
(MARGES CAIGUTS)
A LA PARTIDA
DELS SEGURETS**
(els marges de davant del Casal)

DATA LÍMIT D'INSCRIPCIÓ:
18 DE GENER

Programació:
El curs es farà els dissabtes al matí de 9 h a 13.30 h amb una pausa de mitja hora per esmorzar. Els dies del curs seran: 28 de gener, 11 i 25 de febrer, i 10 i 24 de març. Durant el curs es combinaran classes pràctiques i teòriques.

Més informació i inscripcions:
FUNDACIÓ EL SOLÀ
C/ Solà, 23 43781 La Fatarella
Tel. 977 41 39 02 / Mb. 676 327 609
elsola@fundacioelsola.org

FUNDACIÓ

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de la Fatarella

*Aprèn a fer i refer marges amb pedra en sec,
una professió del passat amb futur*

LA FATARELLA Del 28 de gener al 24 de març de 2012

Programació:

El curs es farà els dissabtes al matí de 9 h a 13.30 h amb una pausa de mitja hora per esmorzar.

Els dies del curs seran: 28 de gener, 11 i 25 de febrer, i 10 i 24 de març. Durant el curs es combinaran classes pràctiques i teòriques.

Data límit d'inscripció:
18 de gener

Més informació i inscripcions:

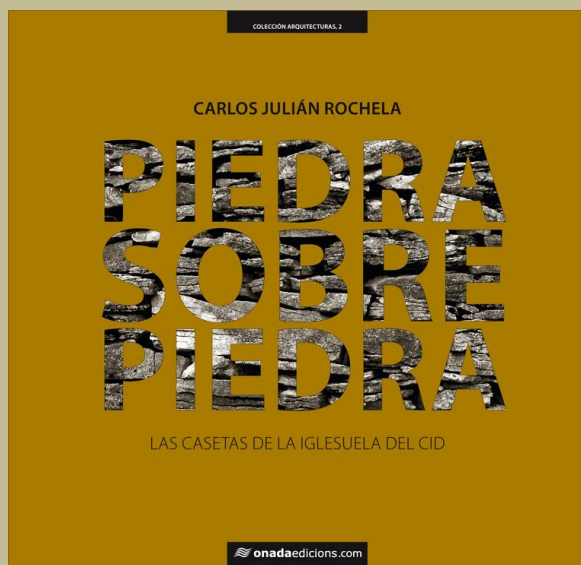
FUNDACIÓ EL SOLÀ
C/ Solà, 23 - 43781 La Fatarella
Tel. 977 41 39 02 / Mb.

676 327 609

elsola@fundacioelsola.org

RESSENYA DE LLIBRES

- JULIÁN ROCHELA, Carlos. ***Piedra sobre piedra. Las casetas de la Iglesuela del Cid***, ed. Onada edicions, Benicarló, 2011.

La pedra seca de l'Anglesola és la protagonista de l'últim llibre de l'estudiós local Carlos Julián Rochela. *Piedra sobre piedra*. Las casetas de Iglesuela del Cid suposa una autèntica enciclopèdia d'aquest patrimoni mil·lenari que recorre els camps d'aquesta població de la comarca del Maestrazgo aragonès, a tocar amb una altra capital d'aquest mode arquitectònic, Vilafranca, ja a la part valenciana.

Marges, ponts, empedrats o fonts són mostra d'algunes de les construccions en les quals s'ha emprat la pedra seca, és a dir, aixecades només amb les roques, sense argamassa d'unió entre elles. Ara bé, les que predominen en l'entorn i el llibre són les conegudes com casetas, una classe de refugis que la gent del camp aprofitava per protegir-se del mal temps. Tot i la construcció artesanal, que les converteix en gairebé úniques i irrepetibles, tenen un conjunt de característiques comunes, com ho revela Carlos Julián.

Així, per exemple, la majoria estan orientades cap al sud-est, per tal d'aprofitar les hores de sol i evitar el cerç. Se solia evitar els arbres o talar-los si era necessari, per no atreure els llamps durant les tempestes. I l'interior s'ampliava amb estàncies dedicades al bestiar. O fins i tot hi ha

espais a la roca que funcionen com prestatges per deixar objectes.

Piedra sobre piedra recull totes aquestes casetas i les classifica per la forma, la coberta, l'ús per al qual es destinaven o el tipus de pedra emprada, on les preferides eren les conegudes com lloses. Tampoc s'oblida dels treballadors que les van fer. Noms com Samuel Soler o Sebastián Vicente Ibáñez, entre molts d'altres, que van construir amb les seves mans el paisatge de la Iglesuela del Cid.

Bona part de les edificacions de pedra seca són de la primera meitat del segle XX, encara que a les Casetas del Cura en trobem una datada del 1865. Ara bé, els orígens de l'ús d'aquest material es remunta segles enrere, quan els ibers, cap al segle IV aC, habitaven aquestes terres. Romans i àrabs van continuar aprofitant la pedra com a element imprescindible. Però, serà a partir de l'edat mitjana quan ens arriben les edificacions i infraestructures que encara avui resten dempeus. Els Ponts del Cid i de la Puebla, el de Molí Dolz o el Portal de San Pablo són bona mostra.

El recorregut històric continua en el Renaixement aragonès, amb la Casa les Notarías o certs detalls de l'Ajuntament, com ara els porxos i els finestrals. L'ús urbà d'aquesta tècnica arriba fins al 1952, quan es construeix la Fuente Nueva, feta per Miguel Royo Mas, que també va aixecar la seva casa.

I per no perdre's entre tanta caseta, el llibre conclou amb una proposta de ruta senderista que transcorre per les partides amb major riquesa de patrimoni de la pedra seca.

L'autor, Carlos Julián Rochela, va néixer a l'Anglesola el 1944. Aquest mestre d'escola a la Sénia, ja jubilat, ha escrit dos llibres més relacionats amb la localitat: El habla de Iglesuela del Cid i Toponimia de Iglesuela del Cid. Julián incorpora els textos i les gairebé 250 fotografies que il·lustren *Piedra sobre piedra*. Mentrestant, els plànols, perfils i alçades de les construccions van a càrrec de Eugène Gràcia i Marie Assomption Fabregat Tena. Marie Assomption també va néixer a l'Anglesola. El 1956, amb vuit anys, va emigrar a França amb la família. Casada amb Eugène, resideixen a La Tor de France, una petita vila prop de Perpinyà. A més,

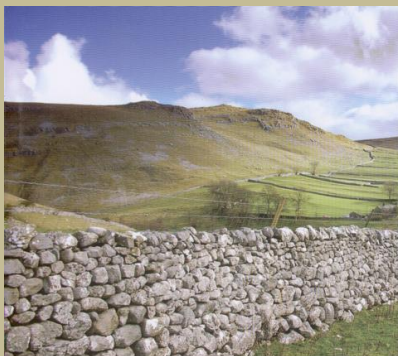
han col·laborat nombrosos familiars dels constructors de casetes, els quals han facilitat informació a l'autor.

Publicat per Onada Edicions, de Benicarló, és el segon llibre de la col·lecció "Arquitecturas", després de La arquitectura popular de Peñíscola de Luis Vicén i Pepa Balaguer, dedicada a promoure i difondre el patrimoni arquitectònic de les nostres comarques.

- CEBRIAN GIMENO, Rafael. **La arquitectura de la piedra seca. 14 itinerarios. Caminos y paisajes**, ed. Carena editors, València, 2011.

- GARNER, Lawrence. **Dry Stone Walls (Shire, 2009)**

La pedra seca a l'illa de la Gran Bretanya (Anglaterra, Cornualles, Escòcia i Gal·les) té una tradició de mil·lennis i arrenca al neolític amb multitud de jaciments documentats, com el d'Skara Brae a

El bagatge de l'autor dins el món de l'excursionisme i el coneixement de la geografia es fa valer i sobresurt en aquest treball acurat que ens apropa als paisatges culturals de *pedra seca* del país valencià.

És la visió d'un excursionista que proposa conèixer el patrimoni cultural de la *pedra seca*, no només de forma antropològica i patrimonial, sinó també dins l'àmbit geogràfic i destaca els valors paisatgístics naturals més rellevants.

Llibre molt amè que fa un recorregut per 14 itineraris de l'Alt Maestrat, la Marina Alta, l'Alcalatèn o, Vilafranca entre altres indrets dins les terres valencianes. Les imatges a color de les construccions, del paisatge o, dels mapes detallats dels diferents itineraris, ajuden a entendre el perquè d'aquest treball.

Finalment l'autor fa una anàlisi de la necessitat de preservar els paisatges culturals, el conveni europeu del paisatge i la seva rentabilitat i la custòdia del territori, destacant-ne el paper de la societat civil.

Jaume Plans
jaumeplans32@gmail.com

les illes Orkney. Ara bé, mentre a la mediterrània l'ús d'aquesta tècnica constructiva va lligada sobretot a l'agricultura i a la peculiar orografia abrupta del paisatge, allà l'ús va més lligat a la ramaderia, ja sigui per delimitar camps de pastura o bé per fer paraments o construccions relacionats amb el món dels ramats. Aquest llibre repassa breument aquesta trajectòria segons la tipificació regional i també la creació del National Stone Centre (Wirksworth, Derbyshire) a Anglaterra.

Ferran Civit

FOTO ANTIGA

Barraca de la Riba (Alt Camp) 1929-1933 . © Autor: Francesc Blasi Vallespinosa (CEC)

Barraca de pagès relacionada amb l'activitat agrària

El paisatge de murs de pedra en sec envolten la construcció.

Caldria veure en l'actualitat com ha canviat el mateix espai.